

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātnieku savienības, Latvijas Zinātnes padomes un Latvijas Zinātņu akadēmijas laikraksts

20 (104)

1995. gada decembris

Sveiks, Jaunais gads!

Latvijas Zinātnes padomes vārdā sveicu visus Latvijas zinātniekus Ziemassvētkos un novēlu sekmīgu, radošām idejām bagātu Jauno gadu! Lai Jūs un Jūsu kolektīvi gan augstskolās, gan pētniecības institūtos spētu saglabāt mūžam urdošo pētnieka garu, lai veiksmē ir ar Jums un visas Jūsu ieceres atrod praktisko realizāciju iespējas!

IVARS KNĒTS,
LZP priekšsēdētājs, akadēmiķis

Gribu novēlēt zinātnēi būt gudrai, vērtīgai un cilvēcīgai!

Lai nākamajā gadā zinātnē celtu Latviju un celtos ar Latviju kopā!

KNUTS SKUJENIEKS,
LZA goda loceklis

Latvijas bagātība ir Latvijas intelekts. Latvijas intelekts ir Latvijas zinātnē. Kopsim to tālāk tautas un valsts rītdienai!

JĀNIS KRASTIŅŠ,
LZA akadēmiķis

FRANCIJAS VĒSTNIECE — LATVIJAS ZINĀTŅU AKADEMIJĀ

5. decembrī beidzot notika vairākkārt atliktais un ilgi gaidītais — Latvijas Zinātņu akadēmiju apmeklēja Francijas vēstniece Latvijā Žanna Debenē kundze. Kopā ar viņu bija Francijas vēstniecības kultūras un zinātnes padomnieks Marks Lamī kungs. No Latvijas LZA puses piedalījās zinātnieki, kuri savā darbā ir saistīti ar Franciju, franču valodu, franču kolēģiem. Ievadvārdos pastāstījis par Latvijas ZA vēsturi, akadēmiķis J. Straņš izteica nožēlu, ka akadēmijā nav neviena ārzemju locekļa no Francijas, jo trimdas latviešu ceļi galvenokārt veduši citos virzienos.

Debenē kundze, atzīmējot Latvijas vienotāju lomu starp austrumiem un rietumiem, ziemeļiem (Skandināvija) un dienvidiem (katoliciskās valstis), teica, ka mums ir līdzīga laime kā Francijai, kura arī stāv ar vienu kāju ziemeļos, ar otru — dienvidos. Vēl Debenē kundze kā īstena franču valodas patriote teica, ka 1919. gadā latviešu inteliģence runāja franciski. Tāpat franču karakuģi kopā ar angļiem (bet komandieris bija francūzis!) palīdzēja tajā pašā 1919. gadā Latvijai atbrīvoties no vāciešiem. Un kur tad vēl senākā vēsture, kad Ludvigs XVIII ar savu galmu meklēja patvērumu Jelgavā un hercoga Jēkaba kuģi no Ventpils ceļoja uz Franciju! Vārdu sakot, pēc brīža jau visi klātesošie jutās kā vienas lielas saimes locekļi, kas, kā jau tas dzīvē mēdz būt, uz laiku pazaudējuši savas radniecības saites. Latvijai cerot uz iekļūšanu lielajā Eiropas ģimenē, vajadzētu nelaist gar ausīm tos padomus, kādus vecākā māsa Francija viņai dod.

Tūdaļ sākās pārrunas par konkrētiem saišu sasiešanas

projektiem. Piemēram, par jaunas franču—latviešu (60 000 vārdu) vārdnīcas izdošanu, jo iepriekšējā, pirmskara, ir ļoti veda, tajā nav vesela virkne jaunu vārdu un turklāt tā jau sen ir kļuvusi par bibliogrāfisku relikviju. Šis varētu būt viens no tuvākajā laikā kopīgi realizējamiem projektiem. Filozofijas un socioloģijas institūta direktore LZA korespondētājlocekle M. Kūle parādīja Maskavā kopā ar Francijas vēstniecību izdotas grāmatas krievu un franču valodā. Mēs būtu ļoti laimīgi, ja mums Latvijā izdotos dažas grāmatas līdzīgā veidā izdot. Viņa bija arī sagatavojusi sarakstu, kādas Latvijai šobrīd būtu interesantas un kuras cilvēki būtu ar mieru tulkot [protams, ka runa varētu iet par pāris grāmatām, piemēram, par psihoanalīzi, kas būtu liels atspaidis psihologiem]. M. Lamī kungs gan uzreiz brīdināja, ka Francijas valdība atbalsta tikai lielus projektus, vislabāk visai Baltijai kopīgus, kā, piemēram, enerģētiku. Bet — mēģināts nav zaudēts.

LZA prezidents akadēmiķis T. Millers atzinīgi izteicās par ierosinājumu veidot Latvijā Franču informācijas un kultūras centru, kuram Akadēmija varētu dot telpas.

Profesors A. Bankavs no Latvijas Universitātes atgādināja par kādu lielu darbu, kas arī gaida savu noslēgumu. Žans Grizons visu mūžu strādājis, pētot visu, kas rakstīts par Latviju un Lietuvu franču valodā [arī Šveicē un Beļģijā] iznākošajā presē, sākot no XVI gadsimta līdz 1944. gadam. Manuskripts pabeigts jau pirms 10 gadiem, to apņēmies izdot mūsu Nacionālā bib-

liotēka. Nacionālā bibliotēka griezusies pie Francijas valdības veicināt šī unikālā darba izdošanu.

Akadēmiķis A. Siliņš parādīja CD ROM sērijā ierakstītu informāciju par visiem zinātniskiem projektiem Kanādā un teica, ka būtu ļoti labi, ja tādu varētu saņemt arī no Francijas, it īpaši tādēļ, ka līdz februāra beigām jāpiesaka projekti COPERNICUS otrajai kārtai, kur nepieciešami sadarbības partneri no citām valstīm. Savukārt mēs varētu Francijas vēstniecībai sagatavot izsmelto informāciju par Latvijas zinātniekiem un viņu pētāmiem virzieniem, jo tādi paši noteikumi par starptautisko sadarbību attiecas arī uz Franciju. Abi viesi par šo ideju izteicās ļoti atzinīgi.

Akadēmiķis T. Millers no kopīgiem visas Baltijas projektiem nosauca humanitāro tēmu un enerģētiku, atgādinot, ka pastāv tāds Francijas valdības lēmums par sadarbību ar Centrālās un Austrumeiropas valstīm, kas paredz šo sadarbību valstiskā, nevis starpakadēmiju vai starpuniversitāšu līmenī vien.

Atzīstot, ka Latvijai Francijā acīmredzot nav savu stipru lobiju, kas tur popularizētu mūsu valsti, arī franču valodu protošu zinātnieku Latvijā ir ievērojami mazāk nekā «angļvalodīgo», ar pateicību tika pieņemts Francijas vēstniecības piedāvājums rīkot mūsu zinātniekiem franču valodas kursus.

Vienojusies, ka pirmā tikšanās nav pēdējā, jo daudz kas kopīgi darāms, viesi kopā ar mājas saimniekiem nofotografējās pie akadēmijas karoga.

ZAIGA KIPERE

JAUNIE LZA KORESPONDĒTĀJLOCEKĻI

FJODORS FJODOROVŠ

Fjodors Fjodorovš dzimis 1939. g. 28. septembrī Ludzas apriņķī. 1957.—1962. g. studējis Daugavpils Pedagoģiskā institūta Filoloģijas fakultātē.

1973. g. Hercena Ļeņingradas Pedagoģijas institūtā aizstāvēja filoloģijas zinātņu kandidāta disertāciju. 1976. g. — krievu un aizrobežu literatūras katedras docents, 1989. g. — filoloģijas zinātņu doktors, 1991. g. — krievu un aizrobežu literatūras katedras profesors, 1992. g. — filoloģijas habilitētais doktors (Ļeņingradas universitāte).

1970.—1975. g. DPI krievu un aizrobežu literatūras katedras vecākais pasniedzējs, 1975.—1990. g. DPI krievu un aizrobežu literatūras katedras docents, 1990.—1993. g. Filoloģijas fakultātes dekāns, no 1990. gada līdz šim brīdim Krievu literatūras un kultūras katedras profesors un katedras vadītājs Daugavpils Pedagoģiskajā universitātē.

Sarakstījis 5 monogrāfijas, 61 raksts zinātniskos žurnālos un rakstu krājumos, 19 konferenču tēzes un 27 citas publikācijas.

Zinātniskās pētniecības nozares — Eiropas romaniskā kultūra, literatūras teorija, XX gs. krievu dzeja.

Lastjās akadēmiskos kursus literatūras teorijā, Rietumeiropas literatūrā (no viduslaikiem līdz XX gs.), XIX—XX gs. krievu dzejas vēsturē, Eiropas un Amerikas mākslinieciskās izpratnes vrsturē (no senajiem laikiem līdz XX gs.).

Apbalvots ar V. Seiles prēmiju.

ULDIS RAITUMS

Uldis Raitums dzimis 1940. g. 1958.—1963. g. studējis Latvijas Valsts universitātes Fizikas un matemātikas fakultātē. 1964.—1967. g. — LVU aspirants. 1969. g. — fizikas un matemātikas zinātņu kandidāts (LVU), 1989. g. — fiziķa un matemātikas zinātņu doktors (Maskavas Valsts universitāte), 1992. g. — matemātikas habilitētais doktors.

1965.—1993. g. strādājis Latvijas Valsts universitātes Skaitļošanas centrā par jaunāko zinātnisko līdzstrādnieku, vecāko zinātnisko līdzstrādnieku, laboratorijas vadītāju. Kopš 1994. g. ir Latvijas Universitātes Matemātikas un informātikas institūta profesors.

Sarakstījis 1 monogrāfiju un 62 rakstus zinātniskos žurnālos.

Zinātniski pētnieciskā darbība saistīta ar parciālo diferenciālvienādojumu atrisinājumu eksistences un atrisinājumu konverģences jautājumiem, diferenciāloperatoru konverģenci, optimālās vadības uzdevumu paplašināšanu, šo uzdevumu atrisinājumu eksistenci un optimālās vadības nepieciešamo nosacījumu jautājumiem.

Lastjās virkni akadēmisko kursu (Optimizācijas metodes, Ekstremālie uzdevumi, Nelineārā funkcionālanalīze u. c.).

Ir Latvijas Matemātikas biedrības priekšsēdētājs, Latvijas Zinātnes padomes valdes loceklis, Latvijas Zinātnieku savienības valdes loceklis, LU Senāta loceklis, žurnāla «Control and Cybernetics» redakcijas loceklis.

Turpinājums 2. lpp.

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADEMIJAS SĒDE

notiks ceturtdien, 1995. gada 21. decembrī
plkst. 14.00

Latvijas Zinātņu akadēmijas sēžu zālē
Rīgā, Turgeņeva ielā 19, II stāvā.

Tēma: **Par pētījumiem «Letonikā» (ceturtdā sēde)
FILOZOFIJA UN «LETONIKA»**

LZA prezidents T. MILLERS

— ievadvārdi

LZA kor. loc M. KŪLE

— Letonikas pētījumu integrācija un modernizācija

Dr. phil. E. VĒBERS

— Nacionālie procesi Latvijā

Dr. phil. S. KRŪMIŅA

— Nacionālais un kristīgais 20. gadsimtā Latvijā

Dr. habil. phil. A. MILTS

— Nacionālā mutvārdu vēsture: modelis un interpretācija

Pārrunas par tēmu uzsāks: Dr. phil. E. BUCE-NIECE, Dr. phil. P. LAIZĀNS, LZA kor. loc. V. ZARIŅŠ un turpinās citi interesenti.

LZA Prezidijs

JAUNIE LZA KORESPONDĒTĀJLOCEKĻI

Turpinājums no 1. lpp.

JURIS TĪLIKS

Juris Tīliks dzimis 1937. g. 5. februārī Daugavpīlī. 1955.—1958. g. studējis LVU Ķīmijas fakultātē, 1958.—1961. g. — RPI Ķīmijas fakultātē. Specialitāte — ķīmijas, radioķīmijas.

1961.—1972. g. strādājis ZA Fizikas institūta Atomreaktorā par inženieri, vecāko inženieri, dienesta priekšnieku. 1964.—1973. g. — LVU Ķīmijas fakultātē par pusslodzes pasniedzēju un docentu, 1973.—1985. g. bija LVU Ķīmijas fakultātes fizikālās ķīmijas katedras vadītājs, 1985.—1995. g. — Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes docents, profesors, šobrīd — LU Ķīmijas fakultātes fizikālās ķīmijas katedras vadītājs.

1972. g. kļuva par ķīmijas zinātņu kandidātu, 1992. g. — ķīmijas doktoru Dr. chem., 1993. g. — fizikas habilitēto doktoru (Dr. habil. phys.).

320 zinātniskās publikācijas, t. s. 127 raksti (20 ārzemju izdevumos), 1 monogrāfija, 43 autorapliecības.

Sagatavoti 12 zinātņu kandidāti (doktori) ķīmijas nozarē, ap 70 speciālisti radiācijas ķīmijā, sagatavoti un nolasīti 17 spekursi, izveidoti specializācijas virzieni Radiācijas ķīmija, Lielo enerģiju ķīmija, Augstenerģisko fizikāli ķīmisko procesu tehnoloģija, Vides radiācijas kontrole u. c.

Zinātniskie sasniegumi: Cietvielu radiācijas defektu ķīmiskās transformācijas mehānisms, lioluminiscences mehānisms, heterogēnās starpfažu reakcijas, magnetoķīmiskie efekti cietvielu reakcijās, neorganisko oksisāļu radiolīzes mehānisms, hidratētā bieelektrona veidošanās.

LU sastāvā izveidota Cietvielu radiācijas ķīmijas laboratorija, notiek aktīva sadarbība ar Karlsrūes Kodolpētniecības centru, Tokijas Universitāti, Krievijas Nacionālo Kodolpētniecības centru.

JĀNIS KRISTAPSONS

Jānis Kristapsons dzimis 1939. g. 23. jūnijā Rīgā. Beidzis LU Fizikas un matemātikas fakultāti (1962.). Fizikas un matemātikas zinātņu kandidāts (1971.), LZA Fizikas un tehnisko zinātņu nodaļas apvienotā padome). LR fizikas doktors (1992.), LZA Fizikas institūta padome). Vecākais zinātniskais līdzstrādnieks (1981., PSRS ZA prezidijs).

Strādājis Fizikas institūta Salaspils atomreaktorā (1962.—71.), Fizikas institūtā (1971.—81.) par vecāko inženieri, jaunāko zinātnisko līdzstrādnieku, nodaļas vadītāju, zinātnisko sekretāru. No 1981. g. pārgājis darbā LZA prezidija aparātā par galvenā zinātniskā sekretāra vietnieku. No 1992. gada — LZA prezidenta padomnieks.

Pedagoģiskais darbs (1964.—92.): stundu pasniedzējs Rīgas Politehniskajā institūtā (fizika) un Latvijas Universitātē (informātika, patentzinības, zinātniecība), vadījis vairāku diplomdarbu un zinātņu kandidāta disertācijas izstrādi.

No 1970. gada nodarbojas arī ar informātikas jautājumiem un zinātnes attīstības vispārīgajām problēmām. Kopš 1991. g. J. Kristapsons pētījumus zinātniecībā veic sistematiski (piešķirti LZA granti 1991.—93. g. un 1994.—96. g.). Nelielajā pētnieku grupā viņa vadībā mērķtiecīgi iesaistīti arī gados jauni zinātnieki. Uz personālo datoru bāzes izveidotas vairākas datu bankas: Latvijas zinātnieki; Latvijas izgudrotāji; Latvijas (arī — Lietuvas un Igaunijas) zinātnieku svarīgākās publikācijas un to citēšana; Latvijā radītie izgudrojumi u. c. Datu banka par zinātniekiem ir pamats topošam enciklopēdiskam izdevumam «Latvijas zinātnieku biogrāfijās». Nodibināti labi kontakti ar Igaunijas, Lietuvas, Polijas, Ukrainas, Vācijas, Čehijas, Anglijas un Somijas speciālistiem zinātniecībā. J. Kristapsons piedalās Viduseiropas un Austrumeiropas postsociālistisko valstu zinātnieku tīklā (Network), kas salīdzinoši pēta zinātnes transformāciju šajās valstīs. Pētījumu rezultāti publicēti vairākos ārzemju izdevumos un «Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstis» un referētī konferencēs un semināros Latvijā, Berlīnē (1993.), Budapeštā (1994.), Rumānijā (1995.).

LZS (Latvijas Zinātnieku savienības), ISSI (International Society for Scientometrics & Informetrics), EASST (European Association for the Study of Science and Technology) biedrs.

61 zinātnisko darbu, t. sk. 1 monogrāfija, 2 brošūru, 2 izgudrojumu autors.

BAIBA RIVŽA

Baiba Rivža dzimusi 1949. g. Ventspīlī. Latvijas Lauksaimniecības un meža zinātņu akadēmijas biedre, Krievijas Lauksaimniecības zinātņu akadēmijas korespondētājlocekle, Dr. hab. ekon., LLU profesore, Ekonomikas fakultātes dekāne.

Zin. kand. kopš 1977. g. Aizstāvēja LLA, Jelgavā. Tēma: «Lauksaimniecības uzņēmumu saimnieciskās darbības efektivitātes aprēķina metožu pilnveidošana». Ir 12 publikācijas. Zin. dokt. kopš 1990. g. Aizstāvēja LLA, Jelgavā. Tēma: «Latvijas lauksaimniecības uzņēmumu ražošanas potenciāla izmantošanas efektivitāte». Ir 68 publikācijas. Zin. darba tēma: «Agrārās reformas sociāli ekonomiskās sekas», «Lauku attīstības diversifikācija». Ir 22 publikācijas. Piedalījies ar referātiem starptautiskās konferencēs un semināros Tallinā, Tartu, Kauņā, Varšavā, Toruņā, Korkā, Rīgā, ASV, Maskavā, Jelgavā, Bodo (Norvēģijā).

Stražējiesies Nīderlandē, Dānijā, Zviedrijā, Īrijā, ASV, Norvēģijā.

Ir Latvijas Zinātnieku savienības padomes locekle, Promocijas un habilitācijas padomes ekonomikas nozarē lauksaimniecības ekonomikas apakšnozarē priekšsēdētāja. Eiropas Lauku sociologu asociācijas Latvijas nodaļas priekšsēdētāja. Eiropas Savienības sponsorētā starptautiskā apmācības projekta TEMPUS programmas ELLPID Latvijas nacionālā koordinatore. Starptautiskās lauksaimniecības ekonomistu asociācijas biedre, LAMZA biedre.

LLU Senāta locekle, Ekonomikas fakultātes Padomes priekšsēdētāja, LLU Zinātnes Padomes locekle, LLU Rakstu redkolēģijas locekle.

Latvijas Akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības (LAISA) biedre.

Norvēģijas—Latvijas kopīgas zinātniskās programmas par Salacas pagastu, Salacgrīvas un Ainažu lauku teritoriju attīstības perspektīvām padomes locekle.

Organizējusi starptautiskus seminārus 1992., 1993., 1994. un 1995. gadā ar īru, dāņu, lietuviešu, igauņu, somu, zviedru, amerikāņu, krievu, vācu kolēģu piedalīšanos.

Starptautiskās konferences «Ekonomiskā izglītība pārējas periodā» IV sekcijas «Ekonomiskā izglītība laukiem» organizatore.

Piedalījiesies FAO organizētajā starptautiskajā zinātniskajā pētījumā par lauku sievietēm Centrālajās un Austrumeiropas valstīs (Latvijā).

Bijusi zinātniskā vadītāja deviņiem maģistriem un diviem doktorantiem. Lastījusi sekojošus kursus: Ekonomikas teorija, Tirgus zinātne un Lauku attīstība. Ir Starptautiskais sertifikāts Tirgus ekonomikas kursa pasniegšanā (Dānija, 1994.).

Piedalījiesies 6 mācību līdzekļu sarakstīšanā.

EDVARDŠ LIEPIŅŠ

Edvards Liepiņš dzimis 1944. gada 1. jūlijā Tukumā. 1951. g.—1961. g. mācījies Tukuma 1. E. Birnieka-Uptiņa vidusskolā, absolvēta ar sudraba medaļu.

1967. g.—1971. g. studējis Rīgas Politehniskajā institūtā Ķīmijas fakultātē specialitātē «bioloģiski aktīvo savienojumu ķīmiskā tehnoloģija».

1971. g.—1974. g. mācījies aspirantūrā Latvijas Organiskās sintēzes institūtā specialitātē «fizikālā ķīmija».

1975. g. aizstāvēta ķīmijas zinātņu kandidāta disertācija «Aziridīna ciklus saturošu savienojumu konformācija un konfigurācija».

1982. g. piešķirta zinātniskā pakāpe «vecākais zinātniskais līdzstrādnieks» specialitātē «fizikālā ķīmija».

1988. g. aizstāvēta ķīmijas zinātņu doktora disertācija «IVB grupas elementorganisko atsavinājumu daudzkomponentu KMR spektroskopija», par kuru 1992. g. 12. maijā ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Organiskās sintēzes institūta habilitācijas un promocijas padomes lēmumu izsniegts habilitētā ķīmijas doktora (Dr. habil. chem.) diploms.

1990. g.—1993. g. papildināšanās Šveices Augstākajā tehniskajā skolā Cīrihē prof. K. Wüthrich'a kodolu magnētiskās rezonanses laboratorijā.

Kopš 1993. g. papildināšanās un darbs Stokholmas Karaliskajā institūtā prof. G. Offinga laboratorijā. Inženieris, jaun. zin. līdzstrādnieks, vec. zin. līdzstrādnieks, vadošais zinātniskais līdzstrādnieks Latvijas Organiskās sintēzes institūta fizikāli organiskās ķīmijas laboratorijā.

Sekmīgi vadīta aspirantūra un 3 doktora disertāciju aizstāvēšana.

Vairāk nekā 400 zinātnisku rakstu, apskatu, konferenču tēžu, autorapliecību un patentu. Zinātniskās intereses: kodolu magnētiskās rezonanses metodes pielietojums organisko un bioorganisko savienojumu telpiskās struktūras, elektroniskās uzbūves, kā arī molekulu dinamisko pārvērtību pētīšanai.

Vairākkārt saņemtas Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidija 1., 2. un 3. šķiras prēmijas par dažādiem zinātnisko pētījumu darbu cikliem (kopā ar citiem OSI līdzstrādniekiem).

KĀRLIS ROCĒNS

Darba vieta — Rīgas Tehniskā universitāte (RTU), Būvniecības un rekonstrukcijas institūts, direktors, būvkonstrukciju katedra, katedras vadītājs, profesors.

Dzimis 1939. g. 3. martā Rīgā. Beidzis Rīgas Politehnisko institūtu 1963. g. ar specialitāti — civilās rūpniecības un lauksaimniecības celtniecība.

Tehn. zin. kandidāts kopš 1968. g. Disertācija «Orientēti stiegtu plastiku deformāciju rakturofājlumi» aizstāvēta Ļvovas Politehniskajā institūtā.

Tehn. zin. doktors kopš 1980. g. Disertācija «Koksnes modifikācijas teorijas mehānisko procesu pamati» aizstāvēta Maskavas Celtniecības inženieru institūtā.

Darbi par kompozītmateriālu (plastiku, betona, koksnes) mehāniku. Izstrādāti koksnes materiālu tehnoloģiskās mehānikas zinātniskie pamati, aplūkojot koksni kā dabīgo polimēru kompozītmateriālu, sastāvošu no virknes hierarhiski pakārtotām atšķirīgām struktūrām. Iegūtie rezultāti vispārināti arī citiem heterogēniem materiāliem.

Lasa Būvkonstrukciju un Koka un plastmasu konstrukciju mācību kursus RTU bakalauriem, inženieriem un maģistriem.

138 zinātnisku publikāciju autors, t. sk. 4 monogrāfijas (vienu tulkoja vācu valodā, divas atzīmētas ar LZA pirmo prēmiju), 19 autorapliecības.

Ir bijis vairāku starptautisku konferenču orgkomiteju loceklis, pašreiz ir Mūsdienu koksnes zinātnes problēmu koordinācijas padomes loceklis pie Starptautiskās koksnes zinātnes akadēmijas, Baltijas materiālu pētīšanas biedrību apvienības administratīvās komitejas loceklis, Latvijas materiālu pētīšanas biedrības prezidents, RTU habilitācijas padomes loceklis specialitātē — celtniecība, Latvijas nacionālās mehānikas komitejas un Latvijas zinātnieku un būvzinātnieku savienības loceklis. Ir aizstāvētas 6 vadītās inženierzinātņu doktora disertācijas, konsultēts viens habilitētā doktora disertācijas darbs.

BENITA LAUMANE

Benita Laumane dzimusi 1937. gada 3. jūnijā Daugavpīlī. Beigusi Liepājas Pedagoģisko institūtu (1960.). 2 monogrāfiju un vairāku desmitu zinātnisku publikāciju autore.

No 1962. gada strādājis ZA Valodas un literatūras institūtā. 1973. gadā aizstāvējusi zinātņu kandidāta disertāciju «Zivju nosaukumi latviešu valodā». 1993. gadā ieguvis habilitētā filoloģijas doktora grādu par pētījumu «Latvijas jūras zvejas leksikas vēsturiskā analīze (reljefs, jūra, flora, fauna)».

No 1984. gada strādājis par Dialektoloģijas daļas vadītāju Valodas un literatūras institūtā. No 1992. gada strādā Literatūras, folkloras un mākslas institūtā, ir vadošā pētniece. No 1994. gada ir Liepājas Pedagoģiskās augstskolas profesore.

Par monogrāfiju «Zivju nosaukumi latviešu valodā» (1973.) B. Laumanei 1974. gadā piešķirta J. Endzelīna prēmija. Publicēšanai tiek sagatavota grāmata «Zeme. Jūra. Zvejvietas» apmēram 20 autorlokšņu apjomā un «Latviešu valodas dialektu atlants» ar 100 kartēm, kur B. Laumane ir darba zinātniskā vadītāja un daļēji arī teksta autore. Daudzi raksti publicēti zinātniskos izdevumos — «Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstis», «Latviešu valodas kultūras jautājumi», «Baltistica» un citos izdevumos.

ARNIS VĪKŠNA

Arnis Vīkšna dzimis 1942. g. 25. februārī Lubānā. Medicīnas vēsturnieks, med. zin. kand. (1971.); nostrificēts Dr. med. 1992.), Dr. med. honoris causa (1994.). Beidzis RMI (1966.) un aspirantūru (1969.). Strādā P. Stradiņa Med. vēstures muzejā (kopš 1969.), galv. speciālists (kopš 1992.). Līdztekus LMedA Medicīnas vēstures institūta vadošais pētnieks uz pusslodzi (kopš 1992.).

Latvijas Medicīnas vēsturnieku asociācijas prezidents (kopš 1993.). Latv. Ārstu b-bas valdes loc. (kopš 1988.). Krājuma «Acta medico-historica Rigensia» (kopš 1986.) redakcijas loceklis, LZA eksperts (kopš 1993.). Internacionālās Medicīnas vēsturnieku asociācijas īst. loc. (kopš 1994.).

Publikācijas galvenokārt Latvijas medicīnas vēsturē, t. sk. 15 grāmatas, apt. 30 brošūras, apt. 200 zin. rakstu žurnālos un krājumos.

Pētījumu aploce saistīta ar veselības aprūpes procesiem Latvijā, ievērojama personību darbību, Tērbatas universitātes lomu Latvijas zinātnē un kultūrā, medicīnas pieminekļu apzināšanu Latvijā (t. sk. 2 medicīnas literatūras pieminekļu atkarot izdevumi), medicīnu biogrāfiju datu koncentrēšanu (t. sk. ārlatviešu), Latgales medicīnu, medicīnas novadpētniecību, farmācijas un veterīnārijas vēsturi, apdrošināšanas medicīnu Latvijā, pagātnes pieredzes izmantošanu tagadējos pārveides procesos.

JAUNIE LZA ĀRZEMJU LOCEKĻI

NIKODĒMS BOJĀRS

Specialitāte — ķīmija. Dzimis 1925.01.06. Daugavpīlī. Beidzis Daugavpils ģimnāziju (1944.), studējis Ģeīnģenas universitātē modernās valodas, fiziku, kosmoloģiju. Dzīvo ASV kopš 1949. g. Studējis Ilinoīsas universitātē modernās valodas, ķīmiju un fiziku, iegūdamas bakalaura grādu ķīmijā (1951.), maģistrs (1952.), Ph. D. (1955.); pēcdoktorantūrā papildinājies Prinstonas universitātē, pētot jaunus slāpekļa organiskos savienojumus. Strādājis vairākus gadus desmitus pētn. laboratorijās, reizē arī māc. spēks vairākās ASV universitātēs (Bufalo, Ilinoīsas u. c.), vēlāk — pastāvīgā darbā Indiānas valsts universitātē. Paraleli ķīmijas zinātnei pievēršies kosmoloģijai, kurā publicējis vairākas grāmatas

un rakstus, izstrādājot jaunās kosmoloģijas teorijas visprecīzākā varianta pamatvienādojumus. Studējis senbaltu vēsturi, publicējis dailliteratūras darbus drāmas, stāsta un balādes formās. Publicējis grāmatu par Dr. Nostradamusa pareģojumiem 20—21. gs. notikumiem.

JĀNIS BUBENKO [sen.]

Specialitāte — enerģētika. Dzimis 1911.01.10. Valmierā. Beidzis LU Elektrotehnikas fakultāti (1936.), strādājis LU kā asistents (1936.—1939.) un privatdocents (no 1939.). Dzīvo Zviedrijā kopš 1944. g. Ieguvis tehnoloģijas licenciāta grādu (1954.). Strādājis Karaliskajā Tehnoloģiskajā institūtā un dažādās energoenerģētikas plānošanas un pārvaldes organizācijās. Karaliskā Ener-

goapgādes sistēmas biroja direktors (1954.—1964.), Karaliskā Tehnoloģiskā institūta mācītājspēks (no 1965.), profesors (1970.), goda doktors (1987.). IEEE (Institute of the Electrical and electronic Engineers) loceklis (fellow), Rīgas Tehniskās universitātes goda doktors. Publicējis vairāk nekā 300 zin. rakstus. Sagatavojis 26 doktorantus. Stokholmas latviešu sabiedrības aktīvistis, dibinājis Inženieru/arhitektu biedrību, darbojies no pirmsākumiem Nacionālajā fondā, Latvijas palīdzības komitejā un Latviešu akadēmiskajā organizācijā. Kopš 1988. g. aktīvi sadarbojas ar RTU, veicinot iespēju daudziem Latvijas doktorantiem, jauniešiem mācību spēkiem un inženieriem stažēties Zviedrijas augstskolās.

Turpinājums 3. lpp.

JAUNIE LZA ĀRZEMJU LOCEKĻI

Turpinājums no 2. lpp.

JURIJS SOLOVJOVS

Istajā vārdā Juris Vilks. Specialitāte — (ķīmijas) vēsture. Dzimis 1924. g. 30.09. Krasnojarskā. Beidzis Maskavas Universitāti (1948.). Ķīmijas zin. dokt. (1961.), profesors. Strādājis PSRS ZA Dabassinātnu un tehnikas vēstures institūtā par ķīmijas vēstures sektora vadītāju, kopš 1990. g. Krievijas ZA arhīva galv. zin. līdžstr., nodarbojas ar ķīmijas zin. klasiku darbu un arhīva materiālu (rokrakstu, sarakstes utt.) izdošanu. Bijis «Научно-биографическая серия АН СССР» un «Всеобщая история химии» izdevējs. Autors 25 monogrāfijām un vairākiem simtiem rakstu. Grāmatas izdotas Itālijā, Vācijā u. c. valstīs. Ievērojamākās ir par šķidrumu vēsturi, termokīmijas un ķīmiskās termodinamikas, vispārējās fizikālās ķīmijas, komplekso savienojumu, klasiskās organiskās ķīmijas vēsturi. Pētījums skāris arī Latvijas ķīmijas vēstures problēmas, uzrakstījis V. Ostvalda un S. Areniusa zinātniskās biogrāfijas, līdždarbojies P. Valdena biogrāfijas rakstīšanā, analizēdams arī izcilo zinātnieku sakarus ar Rīgu. Aktīvi piedalās Baltijas zinātnu vēstures konferenču darbā. Starptautiskais zinātnes vēstures akadēmijas loceklis (1961.), Čugajeva prēm. laur.

ENNS TARVELS

Specialitāte — vēsture. Dzimis 1932. g. 31.07. Igaunijā, Virumā apr. Beidzis Tartu Universitāti (1955.). Vēstures zin. kand. (1961.), vēst. zin. dokt. (1971.). Igaunijas ZA Vēstures institūta zin. līdžstr. no 1968. g., viduslaiku vēstures sektora vadītājs (1977.—1993.), Tallinas Politehniskā institūta profesors (1983.—1993.). Kopš 1993. g. Stokholmas Universitātes profesors un Baltijas pētījumu centra direktors. Publicējis vairāk nekā 300 zinātnisku un populārzinātnisku rakstu par vēstures un kultūrvēstures jautājumiem. Rediģējis un komentējis «Livonijas Indriķa hronikas» izdevumu igauņu valodā (1982.). Pārvalda vairākas valodas, f. sk.

arī latviešu. Ciešas saites ar Latvijas vēsturniekiem: darbs Latvijas arhīvos un muzejos, vācot materiālus par Livonijas vēsturi un saimniecisko darbību, aktīva līdždalība zinātniskās konferencēs, Latvijas zinātnieku disertāciju oponentu un zinātnisko darbu recenzēšana. Publicēšanai nodoti divi plaši raksti par lībiešu likteņiem 13.—16. gs. Tomijas Turku vēstures biedrības loceklis, Baltijas vēstures komisijas (Vācijā) korespondētājloceklis, Zviedrijas Karaliskās Gustava Adolfa akadēmijas īst. loc.

ARVĪDS ZIEDONIS

Specialitāte — filozofija. Dzimis 1931. g. 08.03. Daudzpusīgs. ASV universitātes un teoloģiskajos semināros ieguvis mākslas bakal. (1955.), teoloģijas mag. (Master of Divinity, 1958. un Master of Sacred Theology, 1962.) un filozofijas dokt. (1988.) zinātniskos grādus. Mācītspēks Mīlenbergas koledžā ASV, profesors (no 1974.), lasījis kursus teoloģijā un literatūrā, no 1984. g. prof. salīdzināmajā literatūrā, kat. vad. Lasījis lekcijas Hārvarda, Toronto, Ņujorkas štata u. c. universitātes. Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes profesors (no 1992.). Publicētas monogrāfijas «The Religious Philosophy of Jānis Rainis» (1969.), «A Study of Rūdolfs Blaumanis» (1979.). Pētījums par Raini pārstrādātā un papildinātā variantā izdots latviski — «Jāņa Raiņa reliģiskā filozofija» (1994.). Zinātniskos izdevumos publicēti vairāki desmiti rakstu. Bijis akadēmiskā žurnāla «Journal of Baltic Studies» redaktors (1970.—1976.), Baltijas studiju grāmatu — «Baltic Literature and Linguistics» (1973.), «Problems of Mininations — Baltic Perspectives» (1973.), «Baltic History» (1974.) galvenais redaktors.

ZIGMS ZINKEVIČS

Specialitāte — valodniecība. Dzimis 1927. g. Lietuvā. Beidzis Viļņas Universitāti (1950.). Filol. zin. kand. (1955.), filol. zin. dokt. (1967.), profesors (1969.). Strādā Viļņas Universitātē kopš 1950. g.: kā docētājs, Leišu

valodas kat. vad., Baltu valodu kat. vad. (no 1990.), profesors Viļņas un Kauņas Viļtauta Dižā Universitātē. Apm. 30 monogrāfiju un vairāk nekā 500 zin. rakstu autors. Darbi vērtīgi leišu dialektoloģijai, valodas vēsturei un onomastikai. Lietuvas ZA kor. loc. (1987.), Lietuvas ZA īst. loc. (1990.), Lietuvas Katoļu zinātnu akadēmijas akadēmīķis (1991.); Latvijas Universitātes (1991.) un Kauņas Viļtauta Dižā Universitātes (1994.) goda doktors. Zviedrijas Karaliskās humanitāro zinātnu akadēmijas (1982.) un Norvēģijas Karaliskās zinātnu akadēmijas (1991.) loceklis. Čedimina ordeņa kavalieris (1995.).

ANDREJS VOZNESENSKIS

Specialitāte — literatūra. Dzimis 1933. g. 12.05. Maskavā. Beidzis Maskavas Arhitektūras institūtu (1957.) un nosūtīts darbā uz Rīgu. No 1958. g. literārās darbības sākums («Literaturnaja Gazeta»). Izcils pasaules mēroga dzejnieks, arī sabiedriskais aktīvis. Darbi tulkti daudzās pasaules valodās. Pirmā grāmata «Parabola» iznāk 1960. g. Sešdesmitajos «atkušņā» gados aktīvās sabiedriskās pozīcijas dēļ kļuš par pirmo rakstnieku Krievijā, kam oficiāli draud ar izraidīšanu no valsts. No vajāšanas patvēries Latvijā, kur top Lielā Latvijas balāde (1962.—63.) u. c. Ar Latviju saistītais A. Voznesenska dzejas autobiogrāfiskās rindas «Kad nelaimes mani apkūpināja, es kā ūdenī niru pie Rīgas». Voznesenska dzejas aktīvais gars un tēlu uzskatāmais spilgtums spēcīgi ietekmēja latviešu tā laika dzejniekus, kuri dzeju atdzejējuši dažkārt vairākās versijās. Latvijā izdotas grāmatas: Dzeja. atdz. J. Sirmbārdis, 1969. un Gaismas gadi. Dzejoļu izlase. Sak. un atdz. J. Sirmbārdis, 1968., un atsevišķi darbi dažādos krājumos un periodikā. Pēdējo gadu darbība saistīta ar tēlotājmākslu, aktīvi darbojas vizuālās poēzijas žanrā. Bavārijas Mākslas akadēmijas (1968.), ASV Zinātnu un mākslu akadēmijas (1968.), Francijas Mākslas un literatūras (1972.), Malarmē francūžu dzejas akadēmijas (1973.), Gonkūru akadēmijas (1975.), Krievijas Izglītības akadēmijas loceklis. Borisa Pasternaka biedrības priekšsēdis, Krievijas Penkluba vicepriekšsēdis.

VĒLREIZ — «QUO VADIS?»

Pēc iepazīšanās ar visai apjomīgo Latvijas Universitātes kolēģa J. Zagara rakstu «Quo vadis?» («Zinātnes Vēstnesis», 1995. gada novembris, Nr. 17 un Nr. 18), kurā ir dotas atbildes uz pieciem paša autora uzstādītiem jautājumiem par situāciju zinātnē (tostarp astronomijā) pēc trešās atmodas Latvijā, atklāju, ka, manuprāt, nav uzstādīts un līdz ar to nav atbildēts uz vēl vienu nozīmīgu un varbūt pat pašu nozīmīgāko jautājumu — vai Latvijā vajag (ir nepieciešams) nodarboties ar astronomiju, jo, ja tādas nepieciešamības, turklāt objektīvi noteiktas, nav, tad ko līdz runāt par visu pārējo. Jebkurš noteiktu aprindu krēslā iesēdināts, stingri noteiktu uzdevumu realizēšanai paredzēts un zinātnē nekompetents politiķis un ierēdnis (bet tieši tādi līdz šim savā vairumā ir bijuši tie, kas noteica zinātnes pašreizējo ļoti dramatisko stāvokli Latvijā), var, turklāt laipni un līdzjūtīgi smaidot, atbildēt — jā, patiešām, tas viss ir ļoti interesanti, man personīgi nav ne mazāko šaubu, ka Latvijā ir vērts nodarboties ar astronomiju, ka Latvijā jau ir mūsdienīga astronomija un principā Latvijas valsts ļoti labprāt ar to nodarbotos, bet, saprotiet paši, pašlaik Latvijā ir asa ekonomiskā krīze, visam kam katastrofāli frūkst naudas, un, tā kā tas nav nepieciešams, tā nevar, saprotiet, pašlaik nevar, pagaidām nevar atļauties ar to nodarboties utt. un tīpr.

Ķeroties pie šādiem jautājumiem, ir jāapzinās arī tas, ka, pirmkārt, pamatojot zinātnes lomu un nepieciešamību zināmā mērā ir daudz vieglāks uzdevums, nekā izdarīt to pašu attiecībā uz astronomiju, zināšanas par kuru vispārīgāko priekšstatu līmenī palikušiem prātiem parasti aprobežojas ar zvaigžņu skaitīšanu, kura, kā viņiem pašiem šķiet, jau nu noteikti nav uzskatāma par nopietnu un vajadzīgu nodarbošanos, taču skaidri noliegt zinātnes nozīmi pat šādi prāti pa lielāku daļu tomēr izvairās, gan saprotot, ka tas ir līdzvērtīgi savas tumsības publiskai manifestācijai (ar ļoti nevēlamām priekšsevis sekām), gan arī to, ka ar zinātni var tikt galā daudz drošākā, t. i., slēptā un mazāku personīgo līdždalību uzrādošā veidā — nepielaižot zinātniekus pie valstiski svarīgu jautājumu izlemšanas, grauļot izglītības un, līdz ar to, arī zinātnes sistēmu, samazinot pētījumiem nepieciešamo finansējumu utt., ko izdara ar kolektīvu, t. i., personīgu atbildību lielā mērā noņemot lēmumu palīdzību.

Otrkārt, grūtības sagādā arī tas, ka jautājuma būtības izklāstam ir jābūt atkarīgam no auditorijas, kam šim izklāsts domāts. Un te nu nonākam pie diezgan paradoksāliem secinājumiem, jo, piemēram, ir vairāk vai mazāk skaidrs, ka runāt par astronomijas lomu un vietu mūsdienu zinātnes sistēmā zinātnieku auditorijai, par tās absolūto nepieciešamību zinātnē kā sistēmas iekšējo vajadzību nodrošināšanai, par tās ieguldījumu mūsdienu fizikas, ķīmijas, matemātikas, mehānikas, informātikas, filozofijas, tehnoloģijas utt. attīstībā principā ir lieki, jo jebkuram zinātniekam tās ir labi zinā-

mas lietas, tā feikt, ābeces patiesības, un, līdz ar to, šī auditorija runāšanu par to var uzvert kā lieku gaisa tricināšanu (papīra tērēšanu), kad viss jau ir sen pierādīts un pateikts.

Diemžēl, arī no otras puses šādi, t. i., zinātniski argumentēti runāt ar tiem, kuri līdz šim noteica zinātnes politiku mūsu valstī, tāpat, ar politiķiem un ierēdņiem, izrādījās ne sevišķi efektīvi un pat lieki gan tādēļ, ka lielākā un noteicošākā daļa no viņiem šādas publikācijas nelasīja, jo to saturs galīgi nesaistījās ar tiem uzdevumiem, kuru risināšanai viņi bija izvirzīti, gan arī tādēļ, ka, stāvot tālu no zinātnes un, līdz ar to, no tās lomas un nozīmes izpratnes, tā šo argumentāciju gluži vienkārši nespēja ne uzvert, ne saprast. Jāņem vērā arī psiholoģiskais faktors — šādu aprindu tīri instinktīvās bailes no zinātnes un tās pārstāvjiem, kur visu nosaka argumentācija, kas balsīta uz loģiku un objektīviem kritērijiem un kur zinātniskā analīze ļauj iegūt imunitāti pret demagoģiju un meliem (šiem visbiežāk lietotiem un, diemžēl, kā rāda līdzšinējā prakse, vislielāko efektu dodošiem politiskās cīņas ieročiem), atšķirtībā no politikas (vismaz mūsdienu Latvijā), kur dominē šauru un pat noziedzīgu grupu intereses, iespaidu sfēras, ambīcijas utt. Šis aprindas, pašas pēc būtības būdamas parazitiskas, arī Latvijas sabiedrību kopumā orientē uz parazitismu, t. i., dzīvo uz pasaules zinātnes sasniegumu rēķina, neko nedodot pretim, neko neieguldot šo sasniegumu vairošanā.

Un interesanti, ka šādi astronomisko pētījumu nepieciešamības pierādījumi principā it kā nav vajadzīgi arī viena no premjeriem tā gleznā nodēvētajam «mazajam cilvēkam» vai «vienkāršajai» tautai, jo līdz šim, piemēram, neviens no daudzajiem «Zvaigžņotās Debess» lasītājiem (šī auditorija man ir vislabāk pazīstama), kas ir ņēmuši dalību ikgadējās šī žurnāla veiktajās lasītāju aptaujās, nav uzdevis šķietami pat loģiski pamatotu jautājumu, kāpēc vispār ir jāpēta kosmos. Neviens nav noliedzis iegūtās (žurnālā izlasītās) informācijas vismaz lielo izziņas vērtību no apkārtējās pasaules izpratnes viedokļa.

Un tomēr vēl paliek viens adresāts, lai arī pašreizējā situācijā šķietami teorētisks vai pat, var teikt, hipotētisks — nākošais (topošais, vēl pie varas netikušais) politiķis un ierēdnis, kurš par savu galveno misiju beidzot sāks uzskatīt tautas interesēm atbilstošas politikas realizēšanu, kura nav iedomājama bez zinātnes un bez aktīva un plaša zinātniskā potenciāla iesaistīšanas valsts kultūras un ekonomiskās attīstības nodrošināšanā. Viņam (viņiem), iedziļinoties izlemjamo problēmu būtībā, piemēram, par valsts finansēto zinātnisko pētījumu optimālo struktūru, var rasties jautājums, vai Latvijā ir nepieciešams nodarboties ar astronomiju.

Pēc iespējas tsi atbildot uz uzstādīto jautājumu, var teikt, ka ar astronomiju Latvijā ir nepieciešams nodarboties, galvenokārt, divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, bez astronomiskiem pētījumiem, kas bija un joprojām ir absolūti neatņemama zinātnes kā sistēmas sastāvdaļa, nav iespējams nodrošināt mūsdienu prasībām atbilsto-

šu izglītības kvalitāti un sagatavot vispusīgus informatīvās piesātinātības (pat pārsātinātības) apstākļos orientēties un, līdz ar to, konkurētspējīgus speciālistus daudzām kā fundamentālās, tā lietiskās zinātnes un praktiskās darbības nozarēm. Mūsdienu civilizācija ir lielā mērā tehnoloģiska civilizācija. Lai arī var teikt diemžēl, bet tomēr tieši vismodernākās tehnoloģijas ir tās, kas pašlaik nosaka sabiedrības progresu kā materiālajā (ekonomiskajā), tā garīgajā (kultūras) sfērā. Un kosmos ar tā neizsmeļamajiem un vēl pat neapjaustajiem resursiem, kosmiskie pētījumi un tehnoloģijas te spēlē arvien lielāku lomu. Liecība tam ir tās daudzos dolāru miljardos izsakāmās investīcijas, ko ne tikai pasaules attīstītākās (gan lielās, gan mazās), bet arī attīstītās gribošās valstis iegulda astronomisko pētījumu nodrošināšanā, ceļot jaunas un modernizējot vecās observatorijas, organizējot kosmiskos eksperimentus utt. Virziens uz sabiedrības humanizāciju un, līdz ar to, uz humanitārās izglītības (un zinātnu) lomas palielināšanu neapšaubāmi ir visnotaļ nepieciešams, bet tas nedrīkst deformēt izglītības sistēmu tādejādi, ka eksaktajai izglītībai (un zinātnēi) tiek pievērsta arvien mazāka uzmanība. Tas visvairāk attiecas uz mazajām valstīm ar ierobežotiem dabas resursiem, kur intelektuālais potenciāls un tā kvalitāte parādās kā visnozīmīgākā valsts bagātība un tās neatkarības (sevišķi garīgās) garantis.

Otrkārt, astronomija ir savdabīgs zinātnisko pētījumu attīstības līmeņa, to brieduma rādītājs. Par to liecina gan tas, ka jau senos laikos astronomiskās observatorijas centās ierīkot jebkurš sevi cenošs un apkārtējo cieņu izraisīt gribošs valdnieks, gan tas, ka arī mūsdienās tās ir vienas no pirmajām, kuras dibina tās valstis, kas nodomājušas savu attīstību, savu progresu balstīt uz zinātnes sasniegumu izmantošanu. Objektīvi tas, kā jau atzīmēts, saistīts ar to, ka astronomija arī mūsdienās turpina dot visvajadzīgāko, visnozīmīgāko informāciju par apkārtējo materiālo un it sevišķi kosmisko pasauli.

No šī viedokļa valsts observatorijas zināmā mērā var uzskatīt arī par nozīmīgiem prestiža objektiem, par valsts zinātnes vizītkarti, tāpat kā par šādām vizītkartēm var uzskatīt valsts universitātes izglītībā, valsts bibliotēkas, valsts operas utt. kultūrā un tīpr. Te var pieminēt, ka dažām observatorijām, piemēram, Anglijā, ir piešķirts augstais karalisko observatoriju goda nosaukums. Šie objekti, tāpat, ir neatņemami jebkuras valsts civilizācijas pakāpes rādītāji. No šī viedokļa būtu ļoti interesanti (protams, bēdīgā nozīmē), ja Latvijā ieiētu Eiropas savienībā (ja tā vispār tad tur ieiētu), nākamajā gadsimtā un Ginesa rekordu grāmatā kā vienīgā valsts pasaulē ar mūsdienu izcelsmes observatoriju drupām. Tā kā uz jautājumu, vai Latvijā ir jānodarbojas ar astronomiju, atbilde, manuprāt, var būt tikai viena. **OBLIGĀTI!**

A. BALKLAVS,
fiziķis

JAUNA GRĀMATA

BRĀĻU KAPI

Grāmata «Brāļu kapi» ir Latvijas Dabas un Piemiņneklju aizsardzības biedrības un izdevniecības «Zinātne» sagatavots izdevums sērijā «Latvijas Arhitektūras un Mākslas Pieminekļi». Grāmatas pirmais izdevums nāca klajā 1982. gadā, vēl padomju okupācijas apstākļos.

Laika posms no 1982. gada līdz 1995. gadam ir nozīmīgs Latvijas vēsturē. Šajā laikā atgūtā valsts neatkarība pavēra iespēju atklāt, dzīvāt un vispusīgāk novērtēt daudzas parādības Latvijas kultūras dzīvē starp Pirmo un Otro pasaules karu — pirmās republikas laikā. Arī attieksmi pret Brāļu kapiem. Grāmatas otrais izdevums nenoliedz un neatsauc nevienu no agrāk minētajiem faktiem, arī tos, kuros aprakstīta Brāļu kapu vēsture, gan Pirmā pasaules kara izskaņā (īpaši šajā padomju valdīšanas laikā), gan arī vēlāk — fragiskajos 50 gados no 1940. līdz 1980. gadam. Jau ne apstākļi radīja vienīgi iespēju izcelt vai samazināt šo notikumu nozīmi kopējā vēstures kontekstā. Pastāvot cenzūrai, pirmā izdevuma sagatavošanas laikā aiz saptotamiem iemesliem noklusēti apstākļi, kas tiešā veidā skāra politiskās un sabiedriskās dzīves norises neatkarīgajā Latvijā. Piemēram, lasītājs gan uzzināja, ka pamatākmenis Brāļu kapos guldīts 1924. g. novembrī, tomēr neuzzināja, ka tas guldīts tieši 18. novembrī — neatkarīgās Latvijas proklamēšanas dienā; uzzināja, ka ansamblis iesvētīts 1936. g. novembrī, bet neuzzināja, ka tas iesvētīts 1936. g. 11. novembrī — Lāčplēša dienā. Brāļu kapu ansambļa kulminācija, izteiksmīgākais tēls — Māte Latvija — tika reducēts līdz padomju laikā bezpersoniskajam jēdzienam Māte Zimtene. Pat vēsturiskās Ziemassvētku kaujas bija jānolūdz līdz ikdienišķam notikumam, lielo Z nomainot pret mazo z. Bez tam jāatceras, ka visos padomju laika publicējumos bija iegājušies daudzi traforeti jēdzieni terminoloģijā, kuriem bija spiests pakļauties arī Brāļu kapu pirmais izdevums. Piemēram — «imperālistu armija», «latviešu buržuāzija», «revolucionārās tradīcijas» u. c. Raksturīgi, ka, pat ievērojot visus šos «piesardzības» soļus, autoram neuzticēja grāmatai vēlīt ievadvārdus. To vietā parādījās «Vēsturiska ievads».

Tomēr autors ir gandarīts, ka pirmajā izdevumā sniegtie Brāļu kapu vēstures galvenie posmi, ansambļa mākslinieciskā analīze un novērtējums, tā ietekme uz latviešu monumentālās arhitektūras un monumentālās

* Otrais pārstrādātais izdevums. Rīga, «Zinātne», 1995. g.

tēlniecības turpmāko attīstību jāva arī padomju laika lasītājam izprast tautas svētnīcas augsto māksliniecisko līmeni, ko, cita starpā, nenoliedza daudzi tālaika mākslas vēsturnieki. Tas, manuprāt, ir viens no iemesliem, kāpēc arī tālaika kreisi noskaņotajā sabiedrības daļā attieksme pret Brāļu kapiem bija visnotaļ pozitīva.

Strādājot pie grāmatas jaunā izdevuma, autoram bija pilnīga jaunrades brīvība. Tā deva iespēju publicēt visus nepieciešamos Brāļu kapu vēstures tapšanas materiālus, daļa no kuriem atradās f. s., slēgtajos fondos. Tā, piemēram, izdevās atrast oficiālo LKP CK protokolu, kas ievadīja veselu virkni politisku akciju pret Brāļu kapiem 50. un 60. gados.

Ievērojot to, ka kopš 1940. gada izaugušas vairākas paaudzes, kurām sveša Latvijas tapšanas vēsture, autors uzskatīja par nepieciešamu sīkāk pakavēties pie sarežģītajiem notikumiem Pirmā pasaules kara laikā, pie apstākļiem, kādos proklamēta Latvijas valsts un, jo sevišķi — pie Latvijas atbrīvošanas cīņām, kas nodrošināja jaunajai valstij teritoriālu un politisku integritāti un bija pamats Brāļu kapu idejiskajai un mākslinieciskajai koncepcijai.

Attālinoties no notikumiem starp Pirmo un Otro pasaules karu, arvien spēcīgāk iztejas ansamblis savā dziņumā un idejiskā spēkā. Tāpēc arī autors aizvadītajos gados guvis jaunas atziņas, vērtējot gan Brāļu kapu arhitektonisko un tēlniecisko izteiksmi, gan arī salīdzinot K. Zāles, A. Zeidaka un P. Federa paveikto darbu ar izcilākajiem sasniegumiem Latvijas mākslā. Sniegts arī salīdzinājums ar līdzīga rakstura memoriāliem pasaulē.

Brāļu kapiem pasaules kultūras vēsturē nav analoga, tas ir unikāls mākslas darbs, kas apliecina latviešu tautas cēlo ētisko un estētisko pasauli, kurā atspoguļojas gadu simtos uzkrātās atziņas. Grāmatas jaunajā izdevumā pirmo reizi sniegts mēģinājums raksturot tās, atsedzot īpatnēji nacionālo, kas ietverts kapu kopējā koncepcijā, skulpturālajos tēlos un ar dziļi zemtekstu veidotajā ainavā: Brāļu kapi ir savdabiska kapu sēta — svētnīca, kas jebkuru apmeklētāju paceļ jaunā, garīgā pasaulē. To skaidrāk liek izprast salīdzinājums ar karavīru apbedījuma vietām Verdenā [Francijā] un Ārlingtonas nacionālajos kapos [Vašingtonā]. Šis otrajā izdevumā sniegtās atziņas papildina sabiedrībā valdošo priekšstatu par latviešu tautas svētnīcu. Lai tā paceļ nacionālo pašapziņu, bez kuras stipra nevar būt neviena valsts!

V. APŠTIS

DISERTĀCIJU AIZSTĀVĒŠANA

1995. g. 20. decembrī pl. 14.00 Latvijas Organiskās sintēzes institūta konferenču zālē [Aizkraukles ielā 21] habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē

EDGARS ALKSNIS ✓

aizstāvēs disertāciju «7[9]-[β-Oksialkil-2-aminoetil]purīna atvasinājumu sintēze un īpašības» ķīmijas doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: prof., Dr. h. ķīm. E. Stankēviča, prof., Dr. h. ķīm. A. Strakovs, Dr. h. ķīm. L. Leife.

Ar disertāciju var iepazīties Latvijas Organiskās sintēzes institūta bibliotēkā, Aizkraukles ielā 21. Tālrunis izziņām 7553247.

* * *

1996. gada 9. janvārī plkst. 15.00 LU Pedagoģijas zinātnes habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē [Kronvalda b. 4, 252. aud.] promocijas darbu pedagoģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai par tematu «Literatūras kā vārda mākslas apguves rosināšana skolā» aizstāvēs

JĀNIS RUDZĪTIS. ✓

Recenzenti: Dr. habil. paed., LU prof. J. Anspaks, Dr. habil. paed., LU prof. R. Garleja, Dr. philol., LKA vad. pētn. Ē. Zimule.

Ar promocijas darbu var iepazīties LU bibliotēkā un Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā.

* * *

1996. gada 18. janvārī pulksten 15.00 RTU Radiotehnikas un sakaru fakultātes habilitācijas un promocijas padomes RTU-H-08 atklātā sēdē [Āzenes ielā 12, 300. telpā] habilitācijas darbu, inženierzinātņu habilitētā doktora grāda iegūšanai, aizstāvēs

Dr. sc. ing. JURIS ZIEMELIS. ✓

Darba tēma: «Elektromagnētisko viļņu izkliedes uzdevumi».

Recenzenti: Dr. habil. sc. ing. Kārlis Krēslis, Dr. habil. sc. ing. Juris Grigulis, Dr. habil. phys. Gunārs Sermons.

Ar habilitācijas darbu var iepazīties RTU Zinātniskajā bibliotēkā, Kaļķu ielā 1a.

~~~~~

Latvijas Zinātņu akadēmija
LZA Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļa
Rīgas Latviešu biedrība

ĒTIKA MĀKSLĀ UN ZINĀTNĒ,
VĒSTURES SLIEKŠŅUS PĀRKĀPJOT
UN ŠODIEN

Konference — dispuits

1995. gada 20. decembrī plkst. 14.00
Rīgas Latviešu biedrības kluba zālē

Ievads: LZA īstenais loceklis V. HAUSMANIS

Sarunu uzsāks: LZA īstenais loceklis J. STRADIŅŠ, Dr. habil. phil. A. MILTS, Dr. philol. V. ČAKARE.

Sarunu turpinās: LZA goda loceklis P. PĒTERSONS, LZA īstenais loceklis N. SKUJA, LZA goda loceklis I. ZIEDONIS, Dr. philol. S. VIESE, LZA korespondētājlocekle M. KŪLE, LZA ārzemju locekle R. ŠILDE-KĀRKLIŅŠ.

Čehu grāmatas

Latvijas Akadēmiskā bibliotēka kopā ar Čehijas Republikas vēstniecību sarūpējusi divas izstādes.

«ČEHIJAS — LATVIJAS VĒSTURISKIE
UN KULTŪRAS SAKARI»
Rīgā, Rūpniecības ielā 10
«ČEHU BĒRNU GRĀMATAS»
Rīgā, Lielvārdes ielā 24

PRECIZĒJUMS

Laikraksta 1995. gada 19. numurā no «Izglītība un Kultūra» pārpublicētajā informācijā par «visražīgākajiem» disertāciju vadītājiem ir kļūda — informācijā, ko LZA Scientometrisko pētījumu grupa sniedza IZM Augstākās izglītības un zinātnes departamentam, bija norādīts, ka dati attiecas uz kopējo vadīto disertāciju skaitu, nevis uz laikposmu no 1990. līdz 1995. g.

P. S. «Zinātnes Vēstnesis» šajā kļūdā nav vainojams.

BALTIJAS JŪRAS VALSTU ZINĀTNIĒKU TIKŠANĀS

No 13. līdz 15. novembrim Zviedrijas pilsētā Nīčepingā, kas atrodas apmēram 100 km uz dienvidiem no Stokholmas, notika Piektais starptautiskā konference par apkārtējās vides un tās saglabāšanas pētījumiem. Pateicoties Latvijas Zinātņu akadēmijas Starptautisko sakaru daļas aktīvam atbalstam, šajā konferencē varēja piedalīties arī LZA institūtu pārstāvji kā no Bioloģijas institūta (G. Andrušaitis, L. Kalviņa), tā arī no Neorganiskās ķīmijas institūta (A. Dindune) un Latvijas Organiskās sintēzes institūta (I. Kalviņš, V. Kauss).

Mūsu zinātnieku uzturēšanās izdevumus Zviedrijā šoreiz sedza Zviedrijas Karaliskā akadēmija saskaņā ar Latvijas Zinātņu akadēmijas parakstīta sadarbības līguma apmaiņas kvotām. Tas deva iespēju konferencē piedalīties zinātniekiem, kuri darbojas ne tikai apkārtējās vides monitoringa jomā, bet pārstāv arī precīzo analītisko metožu pielietošanas speciālistus, kā arī Latvijas Ķīmijas biedrību. Tāpat, kā tos, kas rūpējas par dabas tīrību, gan arī tos, kuru darbības rezultātā varētu rasties videi kaitīgi ķīmiskie piesārņojumi. Cik dažāds bija delegācijas sastāvs, tik arī atšķirīgi bija viedokļi par šādu konferenču līmeni un reālo ieguldījumu vides aizsardzības stratēģijā.

Taču vienots viedoklis izveidojās par vairākiem jautājumiem. Visi bija vienprātīgi, ka, kaut gan Latviju konferencē kopumā pārstāvēja 19 delegāti, to vidū bija pārāk liels zemākā ranga ierēdņu skaits īpašvars, kā arī par to, ka kaimiņu valstīs — Igaunijā, Lietuvā, Polijā līdz šim ir guvušas daudz lielāku atbalstu apkārtējās vides aizsardzības zinātniski praktisko pasākumu jomā nekā Latvija. Igaunijā, piemēram, ir nodibinājuši reģionālās vides attīrīšanas iekārtu izveides un ekspluatācijas jauktās akciju sabiedrības, kas saņem fiešas zviedru un somu investīcijas attīrīšanas iekārtu būvei. Dažās no tām jau darbojas un drīzumā sāks atpelnīt ieguldītos līdzekļus.

Tāpat igauņi izmantoja šo starptautisko forumu, lai visiem darītu zināmu Krievijas varas iestāžu plēsonīgo Peipusa ezera resursu izmantošanas politiku un ar to saistītās starptautiskās problēmas. Tāpat skaidri tika dek-

larēta Igaunijas attieksme pret mūsu valsti par «tīru» uzskaitīto elektroenerģiju, kuras iegūšana Igaunijas TEC ir viens no galvenajiem piesārņojuma avotiem Baltijā.

Nevarējām arī pievienoties uzskatam, ka Baltijas reģiona ekoloģiskās situācijas uzlabošanās ir mūsu valdību apkārtējās vides aizsardzības pasākumu rezultāts, jo pētījumi liecināja, ka par iemeslu tam īstenībā ir lauksaimnieciskās un rūpnieciskās ražošanas straujais pagrimums mūsu valstīs. Tāpat izraisījās diskusijas ar Krievijas kolēģiem, kuri mēģināja pierādīt, ka armijas koncentrēšanās un darbība Kaliningradas apgabālā nekādi neietekmē ekoloģisko situāciju Baltijā. Latvijas delegāciju un citu Baltijas valstu pārstāvju nevarēja apmierināt arī Krievijas delegācijas «nevainīgais joks», kopējā vakara pasākumā nodziedot PSRS himnu.

Mums bija lietderīgi studēt zviedru pieredzi kā konferences tematikas, tā ielūgto lektoru izvēlē, jo nākamās konferences saimnieka loma jāuzņemas Latvijai. Un tie nu bija vairāki momenti, kas jāņem vērā. Latvijas uzstāšanās ar stenda referātiem neizskanēja ar tēdu spēku, kā mufiskie igauņi, poļi, vācieši, zviedru, krievu un somu ziņojumi 4 dažādos semināros. Kaut gan īstenībā daudzos jautājumos Latvijas zinātniekiem būtu bijis vairāk ko teikt nekā viņu titulētajiem kolēģiem. Vairākos referātos dominēja autoru domas, nevis rūpīgi vāktu un statistiski apstrādātu rezultātu analīze.

Nākošajā konferencē galveno lomu jāspēlē zinātniekiem, pieaicinot kā viesus augstākos valsts ierēdņus un Saeimas komisiju vadītājus. Tikai tā varam cīnīties par to, lai Latvijas zinātnieku balss tiek sadzirdēta un beidzot sākas reāla videi draudzīga tautsaimniecības attīstības politikas izstrāde un realizācija. Tikai tad varam rēķināties ar ārvalstu investīcijām vides saglabāšanas pasākumos un modernu ražošanu izveidē, kā arī ar zinātniski pamatotu lēmumu pieņemšanu visos varas līmeņos.

IVARS KALVIŅŠ,

Latvijas Ķīmijas biedrības prezidents,
LZA akadēmiķis, profesors

Redaktore Zaiga Kipere.
«Zinātnes Vēstnesis».
Laikraksts iznāk kopš 1989. gada.
Reģistrācijas apliecība nr. 75.
Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība.
«Science Bulletin» Association of Latvian Scientists.

Redkolēģijas vadītājs akadēmiķis Ēvalds Mugurevičs.
Redkolēģija: akadēmiķis Mārtiņš Beķers, akadēmiķis Juris Ekmanis, LZA goda loceklis Jānis Graudonis, doc. Elmārs Beķeris, doc. Zigrīda Goša, Oskars Martinsons.
Redakcija: Rīgā, Turgeņeva ielā 19. Tālr. 212706.

Indekss 77165.
Iespējams a/s «Preses nams» tipogrāfijā,
Rīgā, Balasta dambī 3.
Augstspiede. 1 uzsk. iespiedloksne.
Mēfens 1000 eks.
Pasūtījums Nr. 1552.